

a la ximenella, e a *gofons*, a clavells, e listós e caus e guixs» en un doc. de 1400 (*InuLC*).

L'àrea del mot no devia cessar del tot en la frontera occidental del català: és possible, que si ha desaparegut en castellà i portuguès comuns sigui sobretot per la invasió del tipus afrancesat *gonce*, *gonço*, *gozne*. El murcià *golfón* potser és autòcton, i potser no del tot, perquè allà també trobem *golfo* que fàcilment pot sermer catalanisme (GaSoriano); però ja hem d'admetre autoctonisme en una forma local als dos costats de la frontera gallego-lleonesa *golfón* a la Límia (SE. d'Ourense) 'ganxo de ferro dessota el cap del timó al qual fermen el parell de bous' (Ebeling, *VKR* v, 58), que és *galfón* 'ganxo de ferro dels clemàstecs' («... der Herdkette») a la Cabrera (Krüger, *Gegenstandsk. Sa-*

nabriens). Formes que encara ens interessin més pel fet de presentar la mateixa *-l-* interna que la nostra.² La conclusió de tot plegat és que és impossible dubtar que el nostre *golfo* té en última instància la mateixa etimologia que el fr. *gond*, i l'oc. *gonfon*, *gofo*, *gafon*, amb el seu paral·lel balear i pall.-ribag. *galfo*. Aquest (junt amb les formes locals arag., murc. i gall.-lleonesa) es dona la mà per una banda amb l'oc. *go(n)fon*, pel que fa a la terminació, i per l'altra banda coincideix amb la *-l-* de *golfo*. I encara que això sigui un detall només fonètic no deixa, però, de constituir un important escrípol, que no es pot solucionar amb l'artificiosos suggeriment de M-Lübke. No hi veig més que una solució convincent.

Tal com hem d'admetre, així com així, que des d'antic, en altres zones de la Romània es va formar un diminutiu, hipotètic però segur, *GOMPHONES, del qual hagueren de sortir totes les formes occitanes [S. XIII] i les de gran part del territori català [1309]; doncs, igual tenim dret a postular un altre diminutiu romànic *GOMPHÜLOS. Car ja és sabut que davant *-L-* el català manté la vocal interna: *trèmol*, *àvol*, *sàvol*, *Sòvol*, *Ròvol*, *Púbol*, *romèscol*, *marxivols*, *gírgola*, *múrgola*, *trèvol*, *grèvol*; *évol*, i en general els innombrables *-ivol* i *-èvol*. D'ací, doncs, **gómfol*s, aviat matitzat en *gólfol*s; però per aquell temps ja tendia a generalitzar-se *homes* en lloc d'*hòmens*, *ases* per *àsens*, *termes*, *marges*, *coves* per *còvens* (també a les Illes es degué dir algun temps *hòmons* i *còvons*, abans d'arribar a *homos*, *covos* com avui), i per tant la vida de *gólfol*s pogué ser ben curta, tot seguit reemplaçat per *golfo*s, de terminació no tan excepcional.

De fet potser l'antecedent **gómfol*s no l'hem de considerar ben hipotètic, puix que trobem *gomfos* en un retratista tan exacte i escrupolós del llenguatge popular com Emili Vilanova: «allí ahont esperan un *do*, com si se li esbotzés lo cornetí, ne surt un ronc com no 'l produhexen més aspre ni més inarmònic uns *gonfos* rovellats» (*Los meus vehins*, en O. C. II, 1906, p. 113). En fi, la influència de mots parònims, i quasi sinònims, contribuiria a consolidar ràpidament el canvi de *gómfol*s en *gólfo(n)s*: *CARDINES* 'xarneres' *GALZES* (amb *engalzar*=*engolfar*), i d'altra banda *góndol* o *gondo*, que si és d'ús general a tota la costa des de Barcelona fins a l'Emp., més Mall. i a l'Ebre (Mequi-

nensa) per a la femella dins la qual passa l'agulleta del timó (veg. ací *CÒNDIL*), i ve del gr. *κόνδυλος*, a Eivissa és justament la femella dels golfos (*AlcM*); *AlcM* hi ajunta «dos *gondons* de ferre ab ses correges» recollit pel *DAG.*, el qual em sembla que s'ha de pronunciar precisament com *góndons* (i per tant forneix una forma intermèdia dins aquest conjunt). Pot ser, àdhuc, que la influència de *CÓNÝLOS*, que en llatí vulgar devia sonar *condýlos*, contribuís no poc a la generalització del diminutiu *GOMPHÜLOS.

DERIV.: *Engolfar* (*DFa.*). *Desengolfar*. Del significat de 'dent' del gr. *γόμεφ(τ)ος* vénen els mots savis *gómfo*si (millor *gomfo*si, detall poc important) i el compost *gomfoli*ta (*Althos* 'pedra').

1 A Valdealgorfa, poble fronterer al costat d'Alcanyís, i ja de llengua aragonesa, creient que el nom del poble ve d'això van posar a l'escut municipal (que ja tenien l'any 1601) «los pernios, grandes clavos, llamados *golfo*s en el país», LPérez (*Bol. Hist. y Geogr. B. Arag.* II, 286). —² Ja pertany, en canvi, a un altre tipus etimològic (germà del nostre *gronça*), arag. *gruença*, el mot *alguába* 'frontissa' de les Valls de Bielsa i Gistau (*BDC* xxiv), que arriba també fins a Echo i Ansó, i la zona intermèdia (*RLiR* xi, 105) i *albuaza* a la Poble de Íxar (*BDC* xxiv); *alguases* «bisagras» a Benasc (Ferraz, 20); però la desaparició de la *-r-* pot ser deguda aquí a la influència del nostre mot; hi ha *alguabón* a Graus 'golfo' (*BDC* vii, 71) i *alguèçal* en un document de c. 1040 o 1050 del Cartulari de Fanlo (p. 84).

Goliard, *goliarderia*, *V. gola*

GOLL, 'tumor indolent de la part anterior del coll, sovint acompanyat de manifestacions més o menys intenses de cretinisme', del ll. *cōlĕus* 'testicle', per comparació de forma; a generalitzar l'aplicació al goll ajudaria la influència de *coll* i la de *gola*, vora els quals es forma aqueix tumor; i la d'aquest mot, junt amb la del sinònim *GOTORNONS*, ajudaria al canvi de la *c-* inicial en *g-*. □ 1.ª doc.: 1467.

«En les cases difamades de *goternons* e altres mals, negun no vol habitar, ni menjar, ni beura. VII. Item posa que les dites GERALDA e SIBÍLIA, per voluntat de Déus, e lurs marits, e encara lo fill de la dita GERALDA, són tocats de malaltia de *golls*. VIII --- atès que un fill de la dita G. ha *golls* al coll, lo han més en poder de un specier de Bagà --- que fama pública és que los que saben donar *golls* o *goternons* lo-n saben gorir si matexs, e aquells que-s volen; --- los han per aygues o fruytes --- segons judici de metges ---; *goternons* o *golls*, és mal qui no-s pot dar ---; fama pública és que --- lo-n goren ab oracions e ab beura aygua senyada». I més avall, encara torna a posar «*goternons* o *golls*». És una memòria escrita a Bagà (país berguedà precisament perjudicat d'aquest mal, fins avui) c. 1467, p. p. Serra i Vilaró (*Baronies de Pinós i Mataplana* III, 331).

«Moltes persones estan malaltes de unes matexes malaties, en un mateix temps, lloc y regió; y estes